

N:o 1.

Ank. till Riksd. Kansli d. 11 Mars 1868, kl. 6 e. m.

Konstitutions-Utskottets Memorial, angående fullbordad granskning af de i Statsrådet förda protokoll.

Till Konstitutions-Utskottet hafva, uppå derom hos vederbörande gjord framställning, blifvit öfverlemnade de sedan sistlidna riksdags början och intill början af den innevarande i Statsrådet förda protokoll, nemligen öfver:

Justitie- och Justitie-departements-ärenden från och med den 22 Januari 1867 till och med den 10 Januari 1868;

Utrikes-departements-ärenden från och med den 8 Februari 1867 till och med den 4 Januari 1868;

Landtförsvars-departements-ärenden från och med den 18 Januari 1867 till och med den 4 Januari 1868;

Sjöförsvars-departements-ärenden från och med den 22 Januari 1867 till och med den 4 Januari 1868;

Civil-departements-ärenden från och med den 18 Januari 1867 till och med den 10 Januari 1868;

Finans-departements-ärenden från och med den 18 Januari 1867 till och med den 10 Januari 1868; samt

Ecklesiastik-departements-ärenden från och med den 18 Januari 1867 till och med den 4 Januari 1868.

Vid den jemlikt grundlagarnes stadgande förctagna, numera fullbordade granskningen af dessa protokoll har anledning icke förekommit att mot någon ledamot af Statsrådet tillämpa 106 § Regeringsformen; hvaremot Utskottet funnit rådgifvareåtgärderna rörande här nedan nämnda ärenden vara af beskaffenhet att böra hos Riksdagen anmälas.

I:o.

Protokollen öfver Justitie-departements- och Civil-departements-ärenden för den 10 Januari 1868, öfver Finans-ärenden för den 18 Januari 1867, samt öfver *Bih. till Riksd. Prot. 1868. 3 Saml. 1 Häft.* 1

Ecklesiastik-departementens-ärenden för den 13 och 20 Juni, 10 och 31 Juli, 14 Augusti, 8 och 29 November samt 6 December 1867 upplysa, att Kongl. Maj:t uppå derom gjorda framställningar och ansökningar meddelat tillåtelse för åtskillige embetsmän, hvilka blifvit till ledamöter af Riksdagens Första eller Andra Kammare utsedde, att under den tid de såsom deltagande i Riksdagens förhandlingar vore förhindrade att sina embeten förvalta, uppbära sina löner oafkortade, och af allmänna medel anvisat anslag till aflöning åt de vikarier, hvilka förordnats att under sagda tid dessa embeten förstå, samt att Kongl. Maj:t befriat tre i Stockholm bosatte, till ledamöter af Riksdagens Andra Kammare utsedde embetsmän, från skyldighet att till tjänstevikariers aflöning bidra med större andel af sina löner, än en åttendedel af det belopp deraf, som belöpte sig på den tid Riksdagen varade; hvarjemte Kongl. Maj:t i samma ändamål beviljat en provincialläkare, som under sistlidna riksdag varit ledamot af Första Kammaren, ett anslag uppgående till hälften af hans lön under samma tid. Statsrådets samtliga ledamöter hafva öfver varit dylika ärendens behandling inför Kongl. Maj:t.

Det har visserligen icke undgått Utskottets uppmärksamhet, att förenämnda regeringsbeslut stödja sig på en häfdvunnen praxis, enligt hvilken embets- och tjänstemän äfven under tider, då de äro af tillfälliga allmänna uppdrag förhindrade att utöfva sina befattningar, likväl ega att uppbära sina löner oafkortade. Om det äfven lemnas åsido, att denna praxis icke omedelbart grundar sig på någon lag eller uttrycklig föreskrift, kvarstår dock den omständigheten, att de billighetsskäl, hvilka föranledt grundsatsens tillämpning på andra fall, icke ega samma giltighet i fråga om embetsmäns hinder af riksdagsmannabefattning. Sjelfva grundlagarne innehålla detta. Riksdags-ordningens 12 § har i fråga om Första Kammaren satt den rättighet att afsäga sig riksdagsmannaupdraget, som tillkommer dess ledamöter, i närmaste sammanhang med skyldigheten att utan arfvode fullgöra det samma, och har tydligen velat hänvisa på nämnda rättighet såsom en laglig utväg att befria sig från uppdraget. Hvad åter angår Andra Kammaren, så har 23 § Riksdags-ordningen lika för alla bestämt den ersättning, som bör komma ledamöterna i nämnda Kammare till godo för deras ekonomiska uppoffringar, utan afseende derå, att dessa naturligtvis måste vara vida större för den ene än för den andre, och då den enskilde riksdagsmannen icke kan af allmänna medel utöfver det bestämda beloppet bekomma någon ersättning för den förlust, som möjligen kan genom en längre tids hinder för värden af de enskilda angelägenheterna drabba honom, så synes ej heller skäl vara för handen, att embetsmannen skall åtnjuta någon lindring i de uppoffringar för tjänstens uppehållande under riksdagstiden, som honom enligt lag åligger. Då Regeringen icke dess mindre ansett sig böra dels från löneafdrag befria till embetsmannaklassen hörande riksdagsmän, dels beviljat nedsättning i sådant löneafdrag för i Stockholm bosatte embetsmän, dels ock lemnat en embetsman ersättning för en del af det löneafdrag han till följd af sin riksdagsmannabefattning måst vidkännas; så har detta förhållande syntts Utskottet vara af beskaffenhet att böra hos Riksdagen anmälas.

2:o.

Genom generalordres den 11 Juli 1867 har Kongl. Maj:t, efter beslut fattadt på föredragning af Konungens tillförordnade rådgifvare i kommandomål, Herr Statsrådet Thulstrup, befallt tvänne officerare att afresa till S:t Petersburg för att

öfvervara de vapenöfningar, hvilka i trakten af denna stad egde rum under sednare hälften af Juli månad sistlidet år, hvarjemte Kongl. Maj:t förklarade sig vilja framdeles bestämma den rese- och traktamentsersättning, som i anledning häraf komme att nämnde officerare tilläggas. Efter det räkningar öfver de i och för denna resa försakade utgifter, till ett sammanlagdt belopp af 1,534 Riksdaler, blifvit af vederbörande aflemnade, beslöt Kongl. Maj:t i Statsrådet den 3 September 1867 på föredragning af Chefen för Ländtförsvars-departementet, Herr Statsrådet Abelin, att detta belopp skulle utbetalas af det å Fjerde Hufvudtiteln till extra utgifters bestridande uppförda anslag.

Utskottet har icke förbisett, att Konungen äfven i kommandomål har vid sin sida en rådgifvare, som bär ansvaret för de fattade besluten, churuval jemlikt Regeringsformens 38 §, jemförd med Ansvarighetslagen för Statsrådets ledamöter, detta ansvar visserligen icke kan sägas vara af den omfattning, som det, hvilket åligger vederbörande föredragande i Statsrådet. Men då kommandomålen afgöras i närvaro af endast en Statsrådsledamot och sålunda sakna den mångsidigare pröfning, som betingas af samtliga Statsrådets deltagande i rådslagen, har Utskottet ansett, att i kommandoväg ej borde behandlas andra ärenden än sådana, som afse rena verkställighetsåtgärder, och att ingalunda de med ett kommandomål möjligen sammanhängande frågor af annan natur borde, såsom fallet varit med den i ofvannämnda generalordres vidrörda anslagsfråga, i kommandoföredragningen inblandas, för att på denna väg i hufvudsaken så afgöras, att den behandling frågan sedermera enligt grundlagen måste i Statsrådet undergå, nedsjunker till en tom formalitet. Utskottet anser sig kunna befara, om anslagsfrågor på dylikt sätt behandlas, att Kongl. Maj:t i kommandoväg skulle i ett eller annat fall komma att disponera Statens medel till ändamål — låt vara i och för sig goda och nyttiga, men hvilka Kongl. Maj:t, då medlen sedermera skolas i Statsrådet utanordnas, funnit hafva bort stå tillbaka för gagneligare och mera magtpåliggande. Den för ärenden af sådan natur, som det nu förevarande, lämpligaste behandling torde derföre enligt Utskottets förmenande vara, att först anslagsfrågan i hvarje särskildt fall i Statsrådet pröfvas, eller ock en viss summa till visst uppgifvet slag af ändamål i Statsrådet anordnas, hvarefter Kongl. Maj:t i kommandoväg har att närmare bestämma användningen af de anslagna medlen.

3:o.

Sedan Stockholms Stadsfullmäktige, för anläggning af ett nytt salutorg i närheten af den å Norrmalm belägna jernvägsstation, år 1865 inköpt en Allmänna Barnhuset tillhörig tomt, men sedermera nödgats afstå en större del af densamma åt Styrelsen för Statens jernvägsbyggnader, hemställde Stadsfullmäktiges Berednings-utskott i utlåtande den 28 Maj 1866, att Stadsfullmäktige för beredande af erforderligt ökad utrymme åt den föreslagna saluplatsen, samt för åstadkommande af bekvämare förbindelse emellan densamma och öfriga delar af Norrmalm, måtte dels besluta att för stadens räkning inköpa tomterna N:is 1, 11 och 12 i kvarteret Lagerbärsträdet emot den köpeskillning, Trehundredratusen Riksdaler, och öfriga vilkor, som i ett mellan Drätselnämndens Första Afdelning och berörda tomters egare förslagsvis upprättadt kontrakt finnes upptagna, samt bemyndiga bemälda Afdelning att å stadens vägnar köpet afsluta och de derför erforderliga medel på lämpligaste sätt anskaffa; dels ock hos Kongl. Maj:t i underdånighet an-

hålla om rättighet för staden att för ofvan omförmälda ändamål exproprierade tomterna N:is 21—26 i kvarteret Lagerbärsträdet, jemte de delar af tomterna N:is 27 och 28 derstädes, från hvilkas inlösen Styrelsen för Statens jernvägsbyggnader genom laga dom i en emellan Styrelsen och nämnda tomters egare pågående rättegång tilläfvats kunde komma att blifva befriad.

Efter det vid frågans behandling hos Stadsfullmäktige den 13 Juni 1866 41 röster afgifvits för bifall till Berednings-utskottets hemställan emot 39, hvilka samma hemställan afslogo, förklarade Stadsfullmäktige, i anledning af särskild derom gjord framställning af en ledamot, sig anse, att till förslaget antagande erfordrades två tredjedelar af deras röster, som i beslutet deltagit, eller den pluralitet 23 § i Kongl. Förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 Maj 1862 föreskrifver för giltigheten af beslut i frågor, hvilka angå beviljande af anslag till nya ändamål eller behof; i följd hvaraf Stadsfullmäktige ansåges hafva beslutit att för det dåvarande icke ingå uti berörda nya företag.

Uppå häröfver dels af åtskillige Stadsfullmäktige, dels af några bland Stockholms öfriga inneväranare anförda besvär, meddelade Öfverståthållare-embetet den 20 Augusti 1866 det utslag, att emedan ofvanomförmälda af Stadsfullmäktige vid sammanträdet den 13 nästföretgående Juni handlagda fråga, uti hvilken omröstningen utfallit med 41 röster emot 39 för bifall till Berednings-utskottets förslag, afsett att bereda dels tillökning i det område, som för det redan beslutade salutorget å Norrmalm återstode, sedan en ej ringa del af den för ändamålet förvärfvade tomt tagits i anspråk för Statens behof i och för norra stambanan, dels ock beqvämare kommunikationsled till denna saluplats och emellan stadens särskilda delar; samt ärendet således efter sin beskaffenhet icke kunde anses hafva för bifall erfordrat två tredjedelar bland dem, hvilka i beslutet deltagit; i följd hvaraf Stadsfullmäktiges, efter votering i hufvudsaken, uttalade motsatta mening, med den deraf dragna slutföljd, att Stadsfullmäktige beslutit att icke för närvarande ingå uti det ifrågasatta företaget, icke varit med författningens föreskrift och Stadsfullmäktiges befogenhet öfverensstämmande, funne Öfverståthållare-embetet skäligen att, med stöd af § 49 mom. 3 i berörde Förordning, Stadsfullmäktiges sistberörda åtgärd undanröjda, med förklarande derjemte, att Fullmäktiges genom 41 röster emot 39 i frågan fattade beslut om bifall till Utskottets hemställan skulle lända till efterrättelse.

Sedan ett antal medlemmar af Stockholms Stadsfullmäktige uti detta utslag hos Kongl. Maj:t sökt ändring och Öfverståthållare-embetet med vederbörandes förklaringar och eget infordradt utlåtande inkommit, företogs saken till behandling i Statsrådet den 15 Februari 1867, dervid föredragande Departements-chefen, Herr Statsrådet Lagerstråle, beträffande sjelfva saken yttrade: "som vid Stadsfullmäktiges sammanträde den 13 Juni 1866, då förevarande mål angående anläggandet dels af en ny gata, dels af ett salutorg å Norrmalm, hos Stadsfullmäktige förevar, sedan 80 ledamoter i omröstningen deltagit med den utgång, att 41 bifallit Berednings-utskottets i ämnet afgifna förslag och 39 beslutit att för närvarande icke ingå uti ifrågavarande nya företag, den af ordföranden derefter på en ledamots yrkande framställda proposition, huruvida, jemlikt § 23 i gällande kommunalförordning för hufvudstaden, för bifall till Utskottets förslag erfordrats bifall af två tredjedelar af dem, hvilka i omröstningen deltagit, blifvit med öfvervägande ja besvarad; men derefter under skriftväxlingen i målet 44 medlemmar bland Stadsfullmäktige, och således ett större antal än det, som vid ofvanberörda sammanträde erfordrats för att med öfvervägande ja besvara den framställda propositionen, uttalat sig för och påyrka tillämpning af en motsatt åsigt, eller att den i förut åberopade § bestämda

pluralitet af två tredjedelar icke för frågans afgörande erfordrats; alltså och då, vid slikt förhållande att innehållet af nämnda § blifvit så olika uppfattadt af medlemmarne uti den korporation, för hvars verksamhet och beslut stadgandet deri gäller, Kongl. Maj:t icke torde, utan oundgängligt behof, vilja vid tillämpningen å en speciel fråga närmare bestämma samma §:s lydelse, samt utväg borde kunna beredas, dels att genom det förevarande ärendets förnyade behandling efter en ytterligare utredning och möjlig inskränkning i de med de föreslagna åtgärderna förenade kostnader åstadkomma de stridiga meningarnes sammanjemkning, dels genom förslag från Stadsfullmäktige till sådan förändrad redaktion af förberörda § att, om förändringen af dess lydelse i laga ordning kommer till stånd, möjligheten af en dylik stridighet i åsigt i detta hänseende, som nu hos Stadsfullmäktige eger rum, åtminstone för framtiden skulle, till fromma för de kommunala ärendernas handläggning och afgörande i hufvudstaden, undvikas, tillstyrker jag i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t, med undanrödjande af Öfverståthållare-embetets öfverklagade utslag och Stadsfullmäktiges i ämnet fattade beslut, måtte visa ärendet i hela dess vidd åter till Stadsfullmäktige, på det att dels de nu fullföljda tvistefrågorna må, genom vidtagande åtgärder till sammanjemkning af de stridiga meningarne i sjelfva hufvudsaken, vinna en för hufvudstaden gagnelig lösning, dels ock frågan om förslag i antydd syftning till förändrad lydelse af 23 § i kommunalförfattningen må komma under öfvervägande och till laglikmätig vidare behandling hos Kongl. Maj:t i underdånighet anmälas.“

Uti detta yttrande instämde Hans Excellens Herr Grefve Manderström samt Statsråden Herr Grefve von Platen och Herr Carlson, hvaremot Hans Excellens Herr Friherre De Geer, med hvilken Statsråden Herr Bredberg, Herr Reuter-skiöld, Herr Lagererantz och Herr von Ehrenheim sig förenade, tillstyrkte att, enär stadens behof af det till inköp föreslagna, å Norrmalm belägna området icke kunde anses hafva uppkommit annorlunda än i följd af de nya förhållanden, hvilka stodo i sammanhang med den pågående anläggningen af jernväg genom hufvudstaden med station i nämnda stadsdel, och Stadsfullmäktige således icke saknat befogenhet att, på sätt som skett, förklara frågan vara af den beskaffenhet, att för anslags beviljande erfordrades bifall af två tredjedelar bland dem, som i omröstningen deltagit, Kongl. Maj:t alltså måtte, jemlikt 23 och 49 §§ i Kongl. Förordningen den 23 Maj 1862, med undanrödjande af Öfverståthållare-embetets utslag, låta bero vid Stadsfullmäktiges i målet fattade beslut.

Hans Maj:t Konungen, som ansåg ärendets ifrågasatta återförvisning till ny behandling hos Stadsfullmäktige icke kunna leda till det dermed åsyftade mål, förklarade sig på anförda grunder ej finna skäl att göra ändring i det slut, Öfverståthållare-embetets utslag innehöll.

Då, såvidt Utskottet har sig bekant, här föreligger första exemplet derpå, att, efter införande af vårt nya statsskick, Konungen begagnat sin i grundlagen stadgade rätt, att emot samtliga sina rådgifvares tillstyrkande, eller åtminstone utan stöd af någon rådgifvares till protokollet yttrade mening, fatta sitt beslut uti en genom besvär under Hans pröfning dragen rättsfråga, har Utskottet ansett sig böra fästa särskild uppmärksamhet vid behandlingen af detta ärende och noggrant tillse, huruvida Konungens rådgifvare i allo fullgjort de pligter grundlagen dem ålägger; och Utskottet har så mycket heldre funnit sig böra för Riksdagen framlägga de resultat, hvartill Utskottet vid en dylik granskning kommit, som med skäl synes kunna befaras, att om de förhållanden, som i afseende å handläggningen af detta mål inom Statsrådet förete sig, ofta skulle återkomma, Statsrådets konsti-

tutionela ansvarighet komme att i väsendtlig mån inskränkas och möjligen blifva endast skenbar.

Regeringsformens 9 § stadgar, "att Statsrådets tillstådesvarande ledamöter böra, under ansvarighet för rådslagen till den påföljd, hvarom i 106 och 107 §§ vidare stadgas, ovilkorligen till protokollet sina meningar yttra och förklara." Af den redogörelse för sakförhållandena Utskottet här ofvan lemnat, visar sig, att den fråga, som förelåg till afgörande och jemväl af Konungen afgjordes, var den, huruvida Stockholms Stadsfullmäktige genom den af dem verkställda omröstning, som utfallit med 41 ja mot 39 nej, bifallit eller afslagit Berednings-utskottets förslag om inköp af ofvanomförmälda tomter m. m., och utgången af denna fråga var beroende derpå, om stadgandet i 23 § af Förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm, angående en röstpluralitet för vissa fall af två tredjedelar af de närvarandes röster, härvid var tillämpligt eller icke. Hans Excellens Herr Friherre De Geer och de Statsrådsledamöter, som med honom instämde, ingingo ock i pröfning af nämnda stadgandes tillämplighet i förevarande fall och afgäfvit i öfverensstämmelse med sin öfvertygelse derom sitt underdåniga tillstyrkande om upphäfvande af Öfverståthållare-embetet utslag; hvaremot föredraganden Herr Statsrådet Lagerståle och de ledamöter, som biträdde hans mening, utan att meddela något yttrande i den fråga, som var dragen under Kongl. Maj:ts pröfning, tillstyrkte målets återförvisning till Stadsfullmäktige. Utskottet vill icke ingå i någon närmare granskning af de skäl föredraganden för detta sitt tillstyrkande anfört, men kan dock icke underlåta yttra, att Utskottet icke funnit dem tillfredsställande, och att föredraganden synes hafva saknat all anledning att, utan något derom af parterna gjordt påstående och emot stadganderna i 49 § af kommunalordningen för Stockholm, föreslå upphäfvande jemväl af Stadsfullmäktiges genom omröstning i hufvudsaken fattade beslut. Emellertid anser Utskottet, att, äfven om giltiga skäl för en återförvisning kunnat anföras, de Statsrådsledamöter, som en sådan tillstyrkt, likväl varit pligtige att, sedan Hans Maj:t Konungen ej funnit godt framställningen härom bifalla, yttra sig i sjelfva saken. Af det förfarande, som nu iakttagits, har blifvit en följd, att endast fem af de nio Statsrådsledamöter, som närvarit, gifvit Konungen råd i den sak, hvori Han fattat beslut, och att sålunda ärendet icke vunnit den utredning, som bort föregå detta beslut. Härigenom har äfven det anmärkningsvärda förhållande inträffat, att om man af protokollet vill göra sig underrättad om, hvilken mening den Statsrådsledamot, som kontrasierat Konungens beslut, hyst angående tolkning af ifrågavarande för behandlingen af kommunalärenden inom Stockholm viktiga stadgande, så finner man, att han icke i ämnet yttrat någon mening. Skulle detta förfaringssätt godkännas, kunde lätt i konsekvens dermed den praxis utbildas sig, att ett tillstyrkande af en preliminäråtgärd eller annan i mer eller mindre aflägsen gemenskap med det förevarande ärendet stående åtgärd komme att fritaga Konungens rådgifvare från skyldigheten att afgifva yttrande i den sak, som af Konungen afgöres.

Af de skäl, som nu blifvit anförda, har Utskottet kommit till den öfvertygelse, att ofvananförda för ett konstitutionellt statskick viktiga stadgande i Regeringsformen icke vid behandlingen af ifrågavarande mål blifvit vederbörligen iakttaget, och därför ansett sig pligtigt att om hvad deri förekommit lemna Riksdagen kändedom.

4:o.

Frågan om rang och värdighet mellan rikets embetsmän inbördes är för grundlagarne med rätta i allmänhet främmande. Det enda ställe, der sådant omnämnas, är 34 § Regeringsformen, efter den ännu gällande lydelse detta lagrum vid 1840 års riksdag erhöi, och hvori stadgas, att "Statsministrarne innehafva rikets högsta värdighet och Statsråden den närmaste derintill." Detta stadgande har dock blifvit i viss mån åsidosatt, icke blott derigenom, att Konungens rådgifvare äfven efter utträdandet ur Statsrådet bibehållit den med deras förra embeten förenade rang, räknad från fullmagtens datum, och sålunda med företråde framför Statsrådets i tjänst varande medlemmar, utan ock derigenom, att lika värdighet med Statsministrarne, eller framför Statsråden, ansetts tillkomma såväl dem, hvilka af Konungen hugnats med titel En af Rikets Herrar, som ock i följd af Kongl. Beslutet den 18 December 1857 Riksmarskalken i kraft af hans embete; hvarjemte Konungen genom beslut den 31 Oktober 1851 tillerkänt Serafimerriddarne lika rang med Statsråden, med företråde efter utnämningens datum. I dessa bestämmelser har nu Kongl. Maj:t den 10 Januari innevarande år uppå föredragning af Chefen för Civil-departementet, Herr Statsrådet Lagerstråle och i närvaro af Statsrådets samtliga öfrige medlemmar, beslutit den ändring:

att den värdighet grundlagen tillägger Statsministrar och Statsråd skall af dem innehafvas endast så länge de sina embeten bekläda;

att värdigheten och benämningen af "Rikets Herrar" kommer att upphöra; samt

att de, som beklädt Statsministers-, Riksmarskalks- eller Statsråds-embete, skola, sedan de derifrån afgått, jemte Serafimerriddarne, sinsemellan efter tiden för deras utnämning, ega värdighet näst efter Statsrådets i tjänst varande ledamöter; hvaremot Kongl. Maj:t förordnat, att lika värdighet med Statsministrarne fortfarande tillkommer Riksmarskalken.

Det må visserligen icke nekas, att de flesta af ofvan anmärkta med 34 § Regeringsformen icke öfverensstämmande förhållanden genom förberörda beslut blifvit rättade; men då en sådan fråga om rang och värdighet, på sätt nu skett, blifvit gjord till föremål för ett formligt, officiellt kungjort regeringsbeslut, hade man kunnat vänta, att detta beslut blifvit ställt i närmare öfverensstämmelse med grundlagens föreskrift än nu egt rum, genom den åt Riksmarskalks-embetet tilldelade värdighet.

Hvad nu beslutets innehåll i öfrigt beträffar, kan Utskottet icke underlåta att uttala den åsigten, att det varit önskvärdt, om Regeringen, då hon ansett sig böra utfärda ett särskildt stadgande om förre Statsråds värdighet, tagit steget fullt ut i den riktning första momentet i det ofvan citerade beslutet utvisar, så att all på innehafvande af Statsministers- och Statsråds-embete grundad rang i och med embetets nedläggande kommit att upphöra, i likhet med hvad exempelvis gäller i afscende på Expeditions-cheferne i Konungens Kansli. Den ställning Statsrådets medlemmar intaga till Konungen å ena sidan och Riksdagen å den andra förlänar deras embeten i ännu högre grad än öfriga förtroendembeten en exceptionel egenkap och fordrar med nödvändighet, att dem beredes tillfälle att när som helst kunna lemna sina platser, utan att vid dem, af hänsyn på sin framtida utkomst, bindas längre än samhällets väl anses kräva, och deras personliga öfvertygelse och böjelser det medgifva. I denna syftning har också 34 § Regeringsformen anvisat Statsråden den utvägen att hålla för sig öppna de embeten de innehaft före sitt

inträde i Konungens Råd. Men återgången till dessa eller emottagandet af andra embeten af underordnad anseende försvåras väsentligen derigenom, att Statsrådets ledamöter, äfven sedan de nedlagt sitt embete, betungas med en rang, till hvars upprätthållande i enlighet med ännu i allmänhet rådande seder och föreställnings-sätt endast innehafvandet af de fåtaliga chefsplatserna inom statsförvaltningen sätter dem i tillfälle. Ett stadgande, hvarigenom den, som nedlade Statsråds-embetet, på samma gång befriades från den dermed följande rangen — och hvarigenom ju i öfrigt Konungen ingalunda betages utvägen att åt män, som länge sutit i Hans Råd, eller som Han af andra anledningar önskade dermed hugna, särskildt förläna den personliga utmärkelse, Han kunde finna lämpligt — skulle, enligt Utskottets förmenande, i ej oväsentlig mån undanrödja de olägenheter, som af Statsrådets mera öfvergående embetsuppdrag härflyta.

Stockholm den 11 Mars 1868.

På Utskottets vägnar:

Th. Munck af Rosenschöld.

Ordförande.

Reservationer:

af Herr *Munck af Rosenschöld*, som förklarar, att han icke instämt i Utskottets beslut, så vidt detsamma afser framläggande för Riksdagen af de i momenterna 1 och 2 upptagna frågor.

af Herr *Rydin*: "Då enligt Regeringsformens 106 och 107 §§ samt 38 § Riksdags-ordningen Konstitutions-Utskottet efter granskning af de i Statsrådet förda protokoll har att vid pröfning och afgörande af de anmärkningsanledningar, som under protokollens läsning sig yppat, först afgöra, huruvida anmärkningsanledning skall förfalla eller föranleda till någon åtgärd, som kan vara antingen beslut om åtal inför Riksrätt, på sätt Regeringsformens 106 § föreskrifver, eller anmälan hos Riksdagen af så beskaffad anmärkning, som Regeringsformens 107 § omförmåler, men Utskottet, som ej ansett någon anledning till åtgärd enligt Regeringsformens 106 § vara för handen, uraktlätit att bestämdt angifva beskaffenheten af de anmälanden, som nu till Riksdagen afgifvits, kan jag ej godkänna den form, som af Utskottet valts för dessa anmälanden. Utskottet, som enligt grundlagarne är pligtigt

tigt att afgifva ett bestämdt yttrande derom, huruvida Statsrådets ledamöter vederbörligen iakttagit sin rådgifvarepligt eller icke, har genom den nu gjorda anmälan, utan åberopande af Regeringsformens 107 §, lemnat Riksdagens Kamrar i okunnighet om, *huruvida* Utskottet ansett de af detsamma uppgifna förhållanden vara af den beskaffenhet, att de rådgifvare, som deltagit i ett anmärkt regeringsärendes handläggning och rådslagen derom, skola anses hafva gjort sig skyldiga till försummelse af sin rådgifvarepligt, *eller* Utskottet ansett de anmälda punkterna innefatta blotta anmärkningsanledningar i afseende på rådslag, hvilka ur principiel synpunkt kunna anses förtjenta af Riksdagens uppmärksamhet.

I afseende på innehållet af de framställda punkterna, af hvilka jag icke anser någon vara af beskaffenhet att föranleda till anmärkning enligt Regeringsformens 107 §, får jag tillkännagifva att jag, med gillande i och för sig af hvad Utskottet uttalat i momenterna 2 och 4, icke ansett mig böra instämma i de i momenterna 1 och 3 innehållna anmärkningarne.

Hvad första punkten angår, lämpar sig, efter mitt förmenande, den principfråga, som deri innehålles, till föremål icke för anmärkning utan för lagstiftning, på det en viss princip må göras gällande i afseende på tjänstledig embetsmans skyldighet att afstå viss andel af honom tillkommande löneförmåner, och det ej allenast i det inskränkta omfång, hvori denna fråga varit föremål för Utskottets pluralitets uppmärksamhet, utan i hela dess vidd. Sådan anmärkningen nu blifvit gjord, då den blott gäller frågan om Regeringens rätt att anordna vikariats-arfvode åt den, som förestår riksdagsmans innehafvande tjänst, men ingalunda tjänstemans skyldighet att afstå andel af lön under den tid han ej tjänstgör, blir anmärkningen ur principiel synpunkt betraktad ensidig. Ännu mindre befogad blir den i sin egenskap af anmärkning mot Statsrådet. Riksdags-ordningens 4 § stadgar, att ingen riksdagsman må förmenas att riksdagsmannabefattningen utöfva. Detta stadgande, tillkommet för att undanröjda de hinder, som i embetsmannabefattningen kunna finnas för riksdagsmannakallets fullgörande, innebär visserligen ej någon föreskrift att vikariatsarfvode af allmänna medel bör åt den, som upprätthåller riksdagsmans tjänst, gäldas, men innefattar en maning för Regeringen att i förevarande fall åtminstone ej låta riksdagsmän komma i en sämre ställning än embetsmän, som användas i Regeringens egna uppdrag. Ett motsatt förfarande å Regeringens sida skulle lätt kunna framkalla den anmärkning, att embetsmäns riksdagsmannaupdrag af Regeringen ringaktades i jämförelse med andra offentliga uppdrag. Slutligen bör märkas, att denna punkt äfven såsom innehållande en blott anmälan af ett förhållande, som bör till Riksdagens kunskap komma, är obehöflig, enär motion i denna fråga blifvit väckt och är under behandling af Riksdagen.

Beträffande tredje punkten kan jag ej heller instämma med Utskottet. Då det, som förtjenar uppmärksamhet i förevarande fråga, är att ett regeringsärende förekommit, uti hvilket beslutet afvikit från samtliga rådgifvarnes uttalade råd, men grundlagarne ej gifva rätt att, på sätt af Konstitutions-Utskottet vid 1840 års riksdag skedde (Memorial N:o 13, anmärkningen enligt Regeringsformens 107 § N:o 58), derfore rigta anmärkning mot Konungens rådgifvare, och en sådan anmärkning ej heller med hänsyn till regeringsärendets betydelse i och för sig kan anses påkallad, anser jag tillräckliga skäl till anmärkning i förevarande fall saknas. De skäl Utskottet anfört för sin uttalade åsigt, enligt hvilken vissa af Statsrådets ledamöter skulle vid denna frågas handläggning uraktlåtit att vederbörligen iakttaga Regeringsformens 9 §, anser jag ej tillfyllestgörande.

Protokollet utvisar, att dessa Statsrådsledamöter, på sätt berörde § föreskrifver, afgifvit bestämdt förslag till beslut, som ej kan fränkännas egenskapen af råd eller i saken yttrad mening.“

af Herr *Uggla*: “Jemte det jag förenar mig i den ingress, som Herr Rydin begagnat vid afgifvande af sin reservation, instämmer jag också, i hvad densamma rörer första och tredje punkterna, i Utskottets Betänkande, och får dessutom anmäla min reservation emot andra och fjerde punkterna, hvilka jag ej anser befogade, ej heller angå angelägenheter af den vikt, att Utskottet bort sig dermed befatta.“

af Herr *Bergstedt*: “Jag anhåller få antecknad, att jag icke inom Utskottet medverkat till att bringa momentet I under Riksdagens profning. Jag anser visserligen, att hvarje medborgare, som kallas att utöfva ett representativt uppdrag, är skyldig att mottaga detsamma äfven med deraf följande personligt och ekonomiskt omak — en grundsats, som också gäller i afseende på embetsmännen. Men då de uppoffringar, som representanter af denna samhällsklass äro underkastade för upprätthållandet af deras sysslor under riksdagarne, i allmänhet svårigen kunna af dem enskildt bäras, isynnerhet som det ej står dem fritt att utse sina vikarier och med dessa träffa aftal om arfvodet, och då Riksdagen, åtminstone för närvarande, icke synas mig kunna umbära deras insigt och erfarenhet i administrativa ämnen, så anser jag att Kongl. Maj:ts Regering i fråga om vikariatsarfvoden, särdeles i afseende på Andra Kammarens ledamöter, förfarit med behörigt afseende på rikets sannskyldiga nytta.“

af Herr *Hammarhjelm*: “Emot de anmälanden Utskottet beslutat uti första, andra och fjerde punkterna får jag härmed anföra min reservation.

Hvad beträffar de regeringsbeslut, som i första punkten oförmälas, så synas Statsrådets Herrar ledamöter hafva följt en praxis, hvilken af föregående Riksdagars Konstitutions-Utskott blifvit utan anmärkning lemnad, då de tillstyrkt bibehållande af hela lönen för de embets- och tjenstemän, hvilka blifvit till representanter valda. Regeringen lär väl äfven böra förfara med en viss varsamhet uti alla sådana frågor, som röra Representationen och särskilda medlemmar af densamma, i synnerhet som Representationen icke tillforen i denna fråga uttalat någon mening. Det är på grund häraf som jag anser, att Utskottet saknat skäl till det tillkännagifvande, som i denna punkt egt rum.

Vidkommande dernäst det anmärkta regeringsbeslutet i andra punkten, anser jag Regeringsformens 15 §, hvilken ålägger Konungens rådgifvare i kommandomål, vid ansvar, att sin mening yttra öfver de företag Konungen besluter, samt till protokollet föra sina yttrade betänkligheter och råd, innefatta tillräcklig konstitutionel garanti emot möjliga missbruk, hvarföre jag icke heller kunnat uti tillkännagifvandet i denna punkt deltaga.

Slutligen har jag lika litet kunnat förena mig med Utskottets majoritet uti den anmälan, som skett uti fjerde punkten. Jag anser nemligen denna fråga icke vara af den beskaffenhet, att rikets sannskyldiga nytta på något sätt derigenom blifvit förbisedd, hvarföre jag tror, att Utskottet, utan fara för det allmänna, kunnat förbigå den i denna punkt gjorda anmärkningen, helst den, hvad Riksmarskalks-embetet angår, efter min uppfattning, egentligen endast afser en hofcharge.“

af Herr *Friherre Stjernblad*: “Då jag ej anser det med grundlagarnes föreskrift ofverensstämmande, att Konstitutions-Utskottet i sitt Memorial, angående verkställd granskning af Statsråds-protokollen, intager anmälanden om vissa uppgifna regeringsärenden, utan att för Riksdagens Kamrar tillkännagifva, huruvida anmälan sker till följd af anmärkning af den beskaffenhet, som i § 107 Regerings-

formen omformäles, emot de rådgifvare, som deltagit i ärendenas handläggning och rådslagen derom, och då detta dock är förhållandet i föreliggande Betänkande, så får jag anmäla min reservation emot det formela i detta afscende af Utskottets Betänkande, och till stöd derför åberopa de af Herr Rydin i första satsen af hans reservation, denna sak beträffande, anförda grunder.

Hvad sakförhållandena beträffar, kan jag icke heller med Utskottet instämma, emedan jag icke anser någon af de föreliggande frågorna vara af den Beskaffenhet, att de, med stöd af § 107 Regeringsformen, gifva anledning till anmälan deraf hos Riksdagens Kamrar.

Hvad punkterna 1:o och 3:o beträffar, så förenar jag mig uti det af Herr Rydin derom afgifna yttrande.

Hvad punkten 2:o vidkommer, så synes mig, att man endast behöfver läsa Regeringsformens § 15 för att finna, att det i denna punkt berörda ärende blifvit behandladt i fullaste öfverensstämmelse med grundlagens bud, såväl till form som anda; och för min del kan jag icke instämma i Utskottets åsigt om olämpligheten af att man, vid behandling af frågor af den beskaffenhet, som den föreliggande, på samma gång man beslutar om verkställigheten deraf, äfven bestämmer grunden för den ersättning, som måste deraf följa. Och jag kan så mycket mindre finna detta olämpligt eller innebära någon slags fara i konstitutionelt hänseende, som enligt § 15 Regeringsformen den föredragande Departements-chefen är icke allenast ansvarig för sina rådslags ändamålsenlighet, hvad sakförhållandena beträffar, utan äfven hvad anordningen af de dertill erforderliga medlen vidkommer.

Hvad punkten 4:o beträffar, så ber jag endast att få förklara, att jag icke anser den *qvarstående* bestämmelsen rörande värdigheten för Riksmarskalks-embetet i ringaste mån träda grundlagens bud för nära, ty bestämmelsen i 34 § Regeringsformen, att Statsministrarne skola innehafva rikets högsta värdighet, kan icke lägga hinder i vägen för någon annan att innehafva en lika hög värdighet.

Hvad Utskottets åsigt om afgående Statsråds rang beträffar, kan jag ej annat än till alla delar biträda den, men, i konsekvens med mina förestående yttranden, kan jag ej undgå att finna det ett sådant uttalande icke har sin plats i ett Betänkande af den beskaffenhet, som det föreliggande.

af Herr Grefve *F. Piper*, som förenat sig i Herr Hammarhjelm's yttrande rörande första och andra punkterna i Utskottets Memorial och derjemte förklarar sig afvika från Utskottets uti fjärde momentet uttalade mening.

af Herr *Landgren*: "Nitet för den utveckling af vårt konstitutionela statsskick, som går ut på Konungamagtens kringskärande och Statsrådets successiva förvandling till en delegation af Riksdagen, röjes temligen otvetydigt i motiveringen för *andra* och *fjärde* anmärkningspunkterna, hvilka jag därför icke anser mig kunna biträda.

Den bildade allmänheten skall visserligen med bifall helsa Riksdagen, då den kraftigt motsätter sig det inkonstitutionela godtycket hos de styrande; men ingalunda skall den med välbehag se Riksdagen sträcka ut sin hand för att själf fatta regeringstömmanne. Utskottets förklaring, att frågan om anslags beviljande i alla kommandomål bör först i Statsrådet afgöras, tillintetgör i de flesta fall den magt, som § 15 i Regeringsformen tillerkänner Konungen. Likaledes är intet tvifvel, att det bemödande, som i fjärde anmärkningspunkten röjer sig, att beröfva afgående Statsråd det ansende, som i det sociala lifvet tillkommit dem, utgår ifrån ett annat begrepp om Statsråds-embetets betydelse, än det som grundlagen gifver vid handen. Har Regeringen felat genom att åter upptaga förhatliga rangfrågor,

så har Utskottet gjort sig skyldigt till samma förselvelse i måhända dubbelt mått, då det icke blott tillmätt sådana rangfrågor synnerlig vigt, utan äfven gått det allmänna omdömet i förväg, hvilket icke lätteligen inser, hvarfore Statsråden mera än alla andra embetsmän skola så offentliggen afklädas sitt sociala anseende, då de lemna sin plats.“

af Herr *Jonas Andersson*, som ansett rådgifvare-åtgärden beträffande det i fjerde punkten af Utskottets Memorial omförmälda regeringsbeslut icke vara af beskaffenhet att böra för Riksdagen tillkännagifvas.

af Herr *Berger* emot första, andra och fjerde momenterna i Utskottets Memorial.

af Herr *Nils Larson* emot Memorialets fjerde punkt.

af Herr *Siljeström*, med hvilken Herr *Blanche* sig förenat: “Utom de i Utskottets Betänkande upptagna ärenden har jag ansett äfven följande trenne vara förtjente att delgifvas Riksdagen, nemligen:

a) Enligt Statsråds-protokollet för den 8 Mars 1867 hafva Statsrådets närvarande ledamöter tillstyrkt bifall till en underdånig anhållan af Konsistorium i Westerås om bidrag af statsmedel till aflönande af en extra predikant i Wämhus kapellförsamling i Dalarne, med uppgifvet ändamål att “motverka derstädes rådande baptistiska villomeningar.“ Ett dylikt statsbidrag har för samma ändamål äfven föregående år beviljats, men torde svåriligen kunna anses fullt berättigadt. Om nemligen, å ena sidan, det ordinarie presterskapet i en församling är af en eller annan orsak urständsat att på vederbörligt sätt bestrida själavården, så lærer det icke kunna anses vara Statens pligt att bekosta vikarierande eller biträdande prestmäns aflöning; och å andra sidan synes ett så beskaffadt ingripande från Statens sida, i ändamål att “motverka“ afvikande läror eller s. k. “villomeningar“ — så snart dessa icke äro af annan beskaffenhet, än att deras bekännare tolereras och enligt lag hafva rätt att bilda egna församlingar — icke rätt öfverensstämma med de allmänna begrepp om religiös frihet, som äro, om än ofullkomligt, uttryckta i våra lagar. Allt synes således hafva bort föranleda att i detta fall icke tillstyrka någon slags inblandning från Statens sida.

b) Enligt protokollet för den 6 Juni har Statsrådet tillstyrkt stadfästandet af ett nytt reglemente för Skandinaviska Kredit-aktiebolaget, genom hvilket reglemente, bland annat, en icke oväsentlig förändring i afseende på bolagets grundfond blifvit införd. Denna sednare utgjorde förut i minimum 5 (i verkligheten $7\frac{1}{2}$) millioner Riksdaler, fördelade i aktier å 355 R:dr, hvaraf 142 R:dr inbetalda, under det återstoden 213 R:dr kvarstod såsom fordran hos aktieegarne. Genom ifrågavarande nya reglemente har minimigrundfonden deremot blifvit beständ till 5 millioner kontant inbetalda; hvarjemte reservfonden ökats genom premier på försålda aktier.

Ehuru nu icke ringaste tvifvel kan ega rum rörande säkerheten af ifrågavarande bolag, lika väl med den på sistnämnda sätt bestämda grundfonden som förut, och ehuru den nya bestämmelsen till och med torde, ur generel synpunkt betraktad, vara att föredraga, har det likväl icke kunnat undgå att väcka uppmärksamhet, att uti Statsråds-protokollet icke finnas uttryckligen anförda några slags motiver för ifrågavarande förändring, lika litet som någon antydning, huruvida bolagets fordringsegare borde sättas i tillfälle att på förhand erhålla kännedom om den ifrågasatta bestämmelsen rörande grundfonden, eller angående viss tid för förändringens trädande i kraft; hvilket allt gör, att vid genomseende af protokollet hela förändringen

dringen vill förefalla såsom föga annat än en obetydligare redaktionsförändring. Ej heller torde ett sådant prejudikat i fråga om säkerhetsvilkoren för stora aktiebolag, churu i närvarande fall fullkomligen oskadligt, kunna anses vara utan våda för framtiden; helst man i andra länder icke saknat exempel på att regeringsledamöter varit djupt intresserade uti dylika bolag. Det vill följaktligen synas såsom skulle denna sak icke alldeles hafva erhållit en sådan behandling, som dess vigt och grannlaga beskaffenhet bort föranleda.

c) Enligt 45 § Regeringsformen är det icke medgifvet Prins af det Kongl. Huset att "hafva civilt embete." Såsom sådant torde böra anses den befattning, hvilken Hans Kongl. Höghet Hertigen af Östergötland bekläder såsom inspektör öfver militärläroverken, helst uti de 18 momenter, som i stadgan för ifrågavarande läroverkestyrelse bestämma inspektörens åligganden, icke finnes uppräknadt något enda egentligen militäriskt göromål, utan endast göromål af rent administrativ natur, såsom att hafva tillsyn öfver undervisningen och ordningen vid läroverken, att utanordna statsmedel för hit hörande ändamål, att tillsätta och entlediga vissa tjänstemän, att till Konungen inkomma med förord i fråga om vissa andra embeten, så väl vid läroverken som vid arméén o. s. v. I följd häraf synes skäl hafva varit för handen att i Statsrådet, med erinran om hvad här ofvan nämnts, tillika påvisa det olämpliga uti att den, som genom sin höga ställning är vid vissa tillfällen själfskrifven att förestå Regeringen, bekläder en jemförelsevis underordnad tjänstebefattning, öfver hvars utöfning man kan tänka sig möjligheten af besvärs anförande hos Konungen. En osökt anledning till en framställning i denna syftning yppade sig, då, enligt protokollet för den 10 Juli, vikarierande inspektör utnämndes för den tid Hans Kongl. Höghet under Konungens frånvaro skulle förestå Regeringen, och då Hans Kongl. Höghet hade att i sitt ställe sådan vikarie förordna. Och som frågan för öfrigt äfven ur praktisk synpunkt ej torde vara utan vigt, har förhållandet synts böra inför Riksdagen anmälas."

af Herr *Ola Jönsson*, som instämt uti första och andra punkterna af Herr *Siljeströms* reservation.

af Herr *Lithner*, som biträdt nämnda reservations andra moment; samt

af Herr *Friherre I. Koskull*, emot andra punkten af Utskottets Memorial.

Herr *C. Dickson* har velat tillkännagifva att han icke varit i Utskottet närvarande vid behandlingen af de i detta Memorial omförmälda ärenden; samt

Herr *Lithner* och Herr *Friherre Koskull*, att de icke deltagit i förhandlingarne rörande fjerde punkten af Utskottets Memorial.